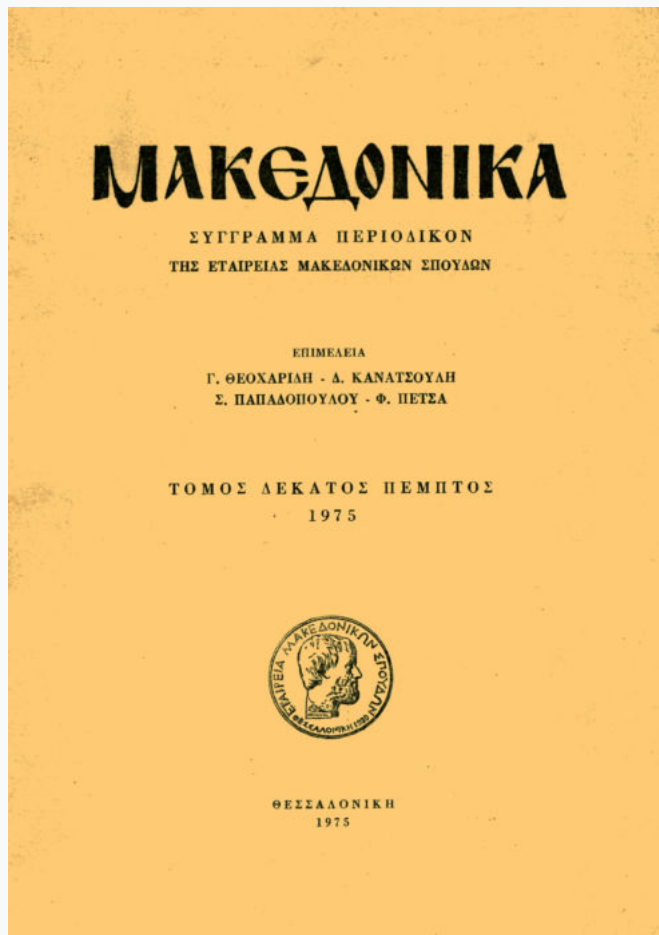

Μακεδονικά

Τόμ. 15, Αρ. 1 (1975)

Η αλήθεια, όταν μπορεί, να λέγεται

Φ. Πέτσας

doi: [10.12681/makedonika.613](https://doi.org/10.12681/makedonika.613)

Copyright © 2014, Φ. Πέτσας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Πέτσας Φ. (1975). Η αλήθεια, όταν μπορεί, να λέγεται. *Μακεδονικά*, 15(1), 359–361.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.613>

ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ

Η ΑΛΗΘΕΙΑ, ΟΤΑΝ ΜΠΟΡΗ, ΝΑ ΛΕΓΕΤΑΙ

Στά 'Αρχαιολογικά Χρονικά, πιό πάνω (σ. 274 και 277), σημείωσα πώς το σημαντικότερο γεγονός στη Μακεδονική αρχαιολογία της τριετίας 1968-1970, στην όποian αναφέρονται τὰ Χρονικά, είναι η δημοσίευση από τὸ Μαν. 'Ανδρόνικο τόμου γιὰ τὸ «νεκροταφείον τῶν τύμβων» στὴ σειρά τῶν ἐκδόσεων τῆς 'Αρχαιολογικῆς 'Εταιρείας¹. Πολὺ λίγα δημοσιεύματα, ἑλληνικά ἢ ξένα, ἔχουν ἴση σπουδαιότητα γιὰ τὴν ἀρχαιολογία τῆς Βορείου 'Ελλάδος.

'Απὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ ἐχαιρέτησα κι ἐγὼ τὴ Βεργίνα I μὲ τὸν πρέποντα ἐνθουσιασμό, ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὴν ἀγάπη μου στὴ Βεργίνα, ὅπου κι ἐγὼ ἄρχισα, μόνον ἓνα χρόνον πρὶν ἀπὸ τὸν 'Ανδρόνικο, τὴ μύησή μου στὴν ἀνασκαφικὴ ἔρευνα, μὲ τὸ δάσκαλο σοφίας, ἀλλὰ καὶ ἀρετῆς, τὸν Κωνσταντῖνο Ρωμαιο.

Μὲ τὸ Μαρινατικὸ καθεστῶς στὰ ἀρχαιολογικά μας πράγματα δὲν εἶχα τὴ δυνατότητα νὰ γράψω, ἐνῶ δόθηκε καιρὸς στὸ διάστημα αὐτὸ νὰ δημοσιευθοῦν βιβλιοκρισιές γιὰ τὴ Βεργίνα I. Κατὰ τὸν κανόναν ἐπαινεῖται τὸ ἔργο, δίνεται περιληπτικά τὸ περιεχόμενο καὶ γίνονται παρατηρήσεις ἀνάλογες μὲ τὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ κρίνοντος.

'Ο Keith De Vries π.χ. παρατηρεῖ ὅτι μὲ τὴ Βεργίνα I τὸ πρόβλημα τῶν shield bosses μᾶλλον περιπλέκεται παρὰ λύεται. 'Ο 'Ανδρόνικος τὰ δικά του ὅμοια εὐρήματα τὰ βρῆκε στὴ θέση τῆς ὁσφύος τῆς νεκρῆς καὶ εὐλογα τὰ ἐρμηνεύει ὡς μέρη γυναικείας ζώνης. 'Αλλὰ «ὕπερτιμαίε τὴν περίπτωσή του ὅταν ἰσχυρίζεται (σ. 247) ὅτι μόνον στὴ Βεργίνα ὑπάρχει ἀνασκαφικὴ μαρτυρία γιὰ παρόμοια χρῆση. Εἶναι ἄδικος» γιὰ μιὰ περίπτωσιν τῆς Κύπρου, ὅπου τὰ ὀνομαζόμενα ἀπὸ τὸν 'Ανδρόνικο ὁ μ φ ἄ λ ι α, κατὰ τὴν ἀνασκαφικὴ μαρτυρία ἀσφαλῶς δὲν σχετίζονταν μὲ ζώνην, ἀλλὰ μὲ κάτι σάν ἀσπίδα (H. W. Catling, *Cypriot Bronzework in the Mycenaean World*, σ. 142-146).

'Εθνολογικά καὶ χρονολογικά προβλήματα δύσκολα μποροῦν νὰ πάρουν τὸ ἀπαιτούμενο μέρος σὲ περιορισμένο χῶρον. «Andronikos argues that some of the material (and thus graves) goes back to a significantly earlier stage, to what he would estimate as the end of the 11th or beginning of the 10th century; this may be so, but the evidence adduced seems not in itself compelling».

Παρατηρεῖται σωστά, ὅτι οἱ διάσπαρτοι τύμβοι (κατ' ἐπιλογὴν) τοῦ 'Ανδρόνικου εἶναι γενικά ἀρχαιότεροι ἀπὸ τοὺς τύμβους τῆς δικῆς μου (δεδομένης) ζώνης νοτιώτερα, δηλ. πρὸς τὸ βουνό. 'Οχι βέβαια ἀρχαιότεροι τῶν τύμβων C καὶ C₁, ποὺ δὲν περιλαμβάνονται στὴ ζώνη, ἀλλὰ στὸ χῶρον τῶν τύμβων τοῦ 'Ανδρόνικου. 'Αποδίδω τὴ χρονικὴ διαφορὰ στὸ φαινόμενο ποὺ παρατηρεῖται γενικώτερα στὴν οἰκιστικὴ ἱστορία τῆς Μακεδονίας: οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τίς τοῦμπες τῶν κάμπων τραβήχθηκαν μὲ νέες πολιτιστικὲς συνθῆκες πρὸς τίς πλαγιές, ὕστερα, γιὰ περισσότερη ἀσφάλεια κυρίως, ὀχυρώσαν ἀκροπόλεις στίς κορφές,

1. Μαν. 'Ανδρόνικου, Βεργίνα I, Τὸ Νεκροταφεῖον τῶν Τύμβων [Βιβλιοθήκη τῆς ἐν 'Αθήναις 'Αρχαιολογικῆς 'Εταιρείας, ἀριθ. 62], 'Αθήναι 1969.

γιά να επανέλθουν με τὸ Φίλιππο Β', κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, στὶς ὀχυρωμένες πόλεις τῶν κλασσικῶν χρόνων.

Ὁ Ἀνδρόνικος στὰ Εἰσαγωγικά (σ. 6) παραπονούμενος «συλλήβδην» κατὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, τῆς Ὑπηρεσίας Ἀρχαιοτήτων καὶ τοῦ ἀρμοδίου Ἐφόρου Ἀρχαιοτήτων, ποὺ ὅλοι εἶχαν φιλικὴ διάθεση, γράφει ὅτι ἀνέμενε νὰ τοῦ ἀνατεθῇ καὶ ἡ σωστικὴ ἀνασκαφή¹. «Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὑπῆρξεν ἀπροσδόκητος καὶ παραμένει ἀνεξήγητος δι' ἐμὲ ἡ ἀνάθεσις τῆς ἐργασίας εἰς ἄλλον συνάδελφον, γεγονὸς τὸ ὅποιον προεκάλεσε διάσπασιν τῆς ἀνασκαφῆς καὶ ἐν συνεχείᾳ διάσπασιν τῆς μελέτης ἐπὶ ζημίᾳ βεβαίως τοῦ τελικοῦ σκοποῦ πάσης ἀνασκαφικῆς ἐρεύνης, τῆς ἐπιστημονικῆς δηλαδὴ ἐπεξεργασίας τοῦ ὑλικοῦ καὶ τῆς συναγωγῆς πορισμάτων». Ὡραῖα λόγια! Στὰ ὅποια ὅμως, ἂν εἶναι ἀνάγκη νὰ μὴ παραμένῃ «ἀνεξήγητος» ἡ λεγόμενη ἀνάθεσις τῆς ἐργασίας εἰς ἄλλον συνάδελφον», θὰ εἶχα νὰ παρατηρήσω τὰ ἑξῆς:

Ὁ Μ. Ἀνδρόνικος δημοσίευσε 32 τόμους τὸ 1969, δηλαδὴ μετὰ εἰκοσαετίαν περίπου ἀπὸ τὸ 1950 ποὺ ἄρχισε τὸ ἔργο του στὴ Βεργίνα. Ἦταν μιά σ υ σ τ η μ α τ ι κ ῆ ἀνασκαφὴ μὲ σχετικῶς φτωχὰ μέσα, ποὺ ἔδινε ὅμως ἀνεση χρόνου στὴν ἔρευνα. Ἐπίσης καιρὸ καὶ γι' ἄλλες δουλειές. Ἀντίθετα, μέσα σ' ἕνα χρόνο, ὅπως ἐξητεῖτο, ἡ μέσα σὲ δύο χρόνια, ὅπως κατ' ἀνάγκην ἔγινε, ἔ π ρ ε π ε τὸ 1960 νὰ σ κ α φ ο ὦ ν β ι α σ τ ι κ ᾶ π ᾶ ν ω ἀ πὸ 70 τ ὺ μ β ο ι! Ἡ ἔθνικὴ ὁδὸς Βεροίας-Μελίκης ἔπρεπε νὰ γίνῃ. Γιὰ τὸ Νομαρχιακὸ Ταμεῖο, ποὺ δαπανοῦσε, ἡ ἀνασκαφὴ ἦταν δεῦτερο ἔργο. Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία, γιὰ τὴν ὁποία τὸ ἔργο ἦταν «ὀψίστης σπουδαιότητος», μπόρεσε νὰ δώσῃ μόνον 10.000 δρχ.! Αὐτὸς πιθανώτατα ἦταν ὁ μόνος καὶ ὀἀπλούστατος λόγος ποὺ ἀνετέθη ἡ σωστικὴ ἀνασκαφὴ στὴν ἁρμόδια Ἐφορεία Ἀρχαιοτήτων Βεροίας καὶ ὄχι στὸν συστηματικὸ ἀνασκαφέα, ὁ ὁποῖος στὴ Θεσσαλονικὴ εἶχε καὶ πολλὰς ἄλλες δουλειές. Ὅσο γιὰ τὴν «διάσπασιν τῆς ἀνασκαφῆς»: α) τὴ διάσπασιν θὰ τὴν ἀπέτρεπε ἡ συνεργασία καὶ β) ἡ ἐνότητα τῆς ἔρευνας..., ἀλλὰ ποῦ ἐξασφάλισε ποτὲ ἐνότητα ἔρευνας ἡ Ὑπηρεσία; Στὴ Βεργίνα, στὴ Θεσσαλονικὴ, στὴν Πέλλα, στὴν Ἑδεσσα; Ἀς μὴν προχωρήσουμε νοτιώτερα, π.χ. μέχρι Μυκηνῶν.

Κακὸ πρᾶγμα «ἡ διάσπασιν τῆς ἀνασκαφῆς», ποὺ προκάλεσε «ἐν συνεχείᾳ διάσπασιν τῆς μελέτης». Ἀλλὰ θὰ ἦταν παρήγορη ἡ σκέψις τοῦτη: ἂν 32 τόμοι χρειάσθηκαν 20 χρόνια γιὰ νὰ δημοσιευθοῦν, τί θὰ γινόταν μὲ τὸ ὑλικὸ ἄλλων 75 τόμων; Ἐνῶ τώρα τακτοποιήκαμε μὲ μιά παραπομπὴ στὴ σ. 7, σημ. 1². Τὸ ὑλικὸ τῶν 75 τόμων πάντως, ὅπως καὶ οἱ τόμοι, ὅταν σκάβονταν, περίμεναν τὸ μελετητὴ μὲ ἀνοικτὰς τίς πόρτες, ὅπως εἶναι γνωστὸ. Καὶ δὲν τὸν εἶδαν.

Μὲ τὰ λόγια βολευόμεθα εὐκολώτερα. Καὶ καταφέρνουμε πολλὰ ἴσως. Ἀλλὰ δὲν ὠφελοῦν τὴ γνώση, τὴν ἀρετὴ, τὴ δικαιοσύνη. Περισσότερο βλάπτουν. Ἡ ἀλήθεια, ὅταν μπορῇ, πρέπει νὰ λέγεται.

Τ ἦ ν π ρ ὶ τ ῆ Ἐ κ θ ε σ ῆ μ ο υ γιὰ τὴ σωστικὴ ἀνασκαφὴ τοῦ 1960 στὸ νεκροταφεῖο τῆς Βεργίνας, ἐνσωματωμένη στὴν ὅλη ἐτήσια Ἐκθεσὴ μου τῆς Ἐφορείας Βεροίας, ὑπέβαλα γιὰ νὰ δημοσιευθῇ κανονικὰ στὰ Χρονικὰ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου, δηλαδὴ στὸν τόμο 17, 1961/62, Μέρος Β', Χρονικά. Ἡ Διευθύνσις τοῦ Δελτίου ὅμως γιὰ λόγους οικονομίας τῆς ὕλης τοῦ Δελτίου, ἀπὸ ἔλλειψιν Μελετῶν γιὰ τὸ Α' Μέρος ἡ γιὰ νὰ ἐλαφρῶσιν τὸν ὄγκο τῶν Χρονικῶν, ἀπέσπασε ἀπὸ τὴν ὅλη Ἐκθεσὴ μου τιμητικὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος,

1. Ἐκτὸς τῆς «ἀναμονῆς», σημειωτέον, δὲν διέθετε ἄλλα ἀναγκαῖα ἐφόδια, ὅπως χρόνον, χρήματα, φωτογράφο, σχεδιαστή, τοπογράφον κ.ο.κ.

2. Ἐτεῖ ἀπλᾶ: Φ. Πέτσας, Ἀνασκαφὴ ἀρχαίου νεκροταφείου Βεργίνης (1960/1), ΑΔ, τ. 17 (1961-62), Α', σ. 218-288, πίν. 92-153. ΑΔ, τ. 18 (1963), Β' 2, σ. 217-232, πίν. 257-262.

τὸ σχετικὸ δηλαδὴ πρὸς τὴ σωστικὴ ἀνασκαφὴ τοῦ νεκροταφείου τῆς Βεργίνας καὶ ἔδωσε στὰ Χρονικά μόνον τὴν υπόλοιπη ὕλη τῆς 'Εκθέσεώς μου (σ. 213 κ.έ.), παραπέμποντας (σ. 218, δεξιὰ) γιὰ τὴ σωστικὴ ἀνασκαφὴ τοῦ νεκροταφείου στὸ Α' Μέρος τοῦ τόμου, ὅπου πράγματι περιελήφθη ἡ σωστικὴ ἀνασκαφὴ τῆς Βεργίνας. 'Ως ἔδω εἶναι μικρὸ τὸ κακὸ. 'Ο μόνος κίνδυνος, ποὺ προέκυπτε, ἦταν νὰ θεωρηθῇ τελικὴ δημοσίευση τὸ μέρος ποῦ, ἐνῶ ἦταν μιά preliminary report καὶ προοριζόταν γιὰ τὰ Χρονικά, δημοσιεύθηκε μὲ τίς Μελέτες. 'Αλλὰ ἡ ἐπέμβαση τῆς Διευθύνσεως τοῦ Δελτίου στὰ γραπτά μὲ τὴν ὑπογραφή μου ἦταν δραστηρικότερη:

'Επειδὴ ἡ ἐκτύπωση τοῦ τόμου 17 καθυστέρησε καὶ ἐν τῷ μεταξύ εἶχα ὑποβάλει καὶ τὴ συνέχεια γιὰ τὸν ἐπόμενο τόμο, προσετέθη, χωρὶς γνώση μου καὶ χωρὶς καμιὰ διευκρίνιση, ἡ ἀρχὴ τῆς δευτέρας 'Εκθέσεώς μου ἐν συνεχείᾳ τῆς πρώτης. Αὐτὰ δὲν γίνονται πουθενά χωρὶς νὰ ἐρωτηθῇ ὁ συγγραφέας καὶ ὑπεύθυνος γιὰ τὸ κείμενό του. 'Αλλὰ ἔγινε! Καὶ τοῦτο φαίνεται, ἂν προσέξῃ κανεὶς, στὴ σελ. 244. 'Εκεῖ τελειώνει ἡ πρώτη 'Εκθεσί μου μὲ τὴν παράγραφο: 'Αλλὰ Χριστιανικαὶ ταφαί. 'Η ἐπόμενη παράγραφος μὲ τὴ σσημ. 10 καὶ τὴν πρώτην παράγραφο τῆς σελ. 245 ἦταν ἡ Εἰσαγωγή τῆς δευτέρας 'Εκθέσεώς μου. Οἱ δύο 'Εκθέσεις συρράφθηκαν βάνανσα.

Στὴν τελευταία παράγραφο πάντως τῆς συρραμμένης 'Εκθέσεως (σ. 288, τέλος) λέγεται ρητῶς ὅτι γενικώτερες παρατηρήσεις καὶ συμπεράσματα θὰ ἦσαν πρόωρα γιὰτὶ δὲν εἶχε γίνῃ ὁ καθαρισμὸς καὶ ἡ μελέτῃ τοῦ ὕλικου ὅλων τῶν τύμβων. Καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ, γιὰτὶ στὴ Βέροια δὲν εἶχαμε ἀκόμα Μουσεῖο, δὲν εἶχαμε καλὰ-καλὰ Γραφεῖο, κυριολεκτικὰ δὲν εἶχαμε ποῦ νὰ σταθοῦμε.

'Η ἐπόμενη 'Εκθεσί μου περιελήφθη κανονικὰ στὰ Χρονικά τοῦ τόμου 18, 1963, Β₂, σ. 217 κ.έ. 'Απ' αὐτὸ βγαίνει ὅτι δὲν εἶναι τελικὴ δημοσίευση. Κι αὐτὸ ἰσχύει γιὰ ὅλη τὴ σωστικὴ ἀνασκαφὴ 1960-1961.

'Οπωσδήποτε ὅσα ἔγιναν στὸ Δελτίο ἦταν ἡ καλὸπιστες ἐνέργειες ἡ τυπογραφικὰ λάθη. Προκάλεσαν ὅμως ἀθέλητες παρεξηγήσεις, ἀλλὰ καὶ «ἡθελημένες». Θὰ τὰ ποῦμε σύντομα ἄλλοῦ, γιὰ νὰ ἀρθρῶν ἀστήρικτα ἐπιστημονικὰ συμπεράσματα¹.

Φ. ΠΕΤΣΑΣ

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΑΡΧΕΙΟΝ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Εἰς τὰ ὑπόγεια τοῦ νέου μεγάρου τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης φυλάσσεται ἀπὸ ἐτῶν ἡδὴ μαζί μὲ τὸ γενικὸν ἀρχεῖον τῆς μητροπόλεως τὸ 'Ιστορικὸν 'Αρχεῖον αὐτῆς, ἀκριβῶς εἰς τὴν πρώτῃν δεξιάν γωνίαν μετὰ τὴν εἰσοδὸν. 'Η ἀρχειακὴ αὕτη μονὰς ἐταξινομήθη γενικῶς κατὰ τὸ 1970 διαπάναις τῆς μητροπόλεως. Τὸ ἔργον τῆς πρώτης, γενικοῦ χαρακτη-
ρος, ταξινομήσεως ἀνετέθη, πρωτοβουλία τοῦ τότε μητροπολίτου Θεσσαλονίκης κ. Λεω-

1. 'Εδὼ ἀρκοῦμαι μόνον νὰ δώσω μερικὲς ἀπὸ τίς παραπομπὰς σχετικὰ μὲ τὸν τύμβο C Desborough, The Last Mycenaeans, Oxford 1964, σ. 145, A. M. Snodgrass, Barbarian Europe etc. «Proceedings of the Prehistoric Society», τ. 31 (1965), σ. 239, «Opusc. Athen.», τ. IX (1969), σ. 48-49 (Ivan Bouzek). Πρβλ. καὶ Χρονικά 1968-1970, «Μακεδονικά», τ. 14 (1974), σ. 239. — «'Επὶ τοῦ πιεστηρίου» βλέπω τὴν πραγματεία, τῆς ὁποίας ἀνάπτυπο εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ μοῦ στείλῃ ὁ συγγραφεὺς, Klaus Kilian, Trachtzubehör der Eisenzeit zwischen Ägäis und Adria, «Praehist. Zeitschrift», τ. 50 (1975). Θὰ δώσουμε ἴσως κάτῃ σχετικὸ στὸν προσεχὲς τόμο τῶν «Μακεδονικῶν».